

Пиц Т. Б.,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

ДО ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ НІМЕЦЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ГОВІРКОВІЙ ЛЕКСИЦІ

Статтю присвячено проблемі шляхів поширення німецьких лексичних елементів в українські говори, причинам їхньої варіантності. Також звертається увага на потребу дослідження німецького компонента у фразеологізмах.

Ключові слова: запозичення, адаптація, діалект, фразеологія, міжмовні контакти.

Статья посвящена проблеме распространения немецких лексических элементов в украинские говоры, причинам их вариативности. Также обращается внимание на необходимость исследования немецкого компонента в фразеологизмах.

Ключевые слова: заимствование, адаптация, диалект, фразеология, межъязыковые контакты.

The paper is dedicated to the problem of various ways of spreading and assimilation of German lexical elements in the Ukrainian dialects and the problems of their variability. The attention is also turned to the investigation problem of German component in idioms.

Key words: borrowing, adaptation, dialect, phraseology, inter-language contacts.

Питанню дослідження впливу німецької мови на розмаїті українські говори на рівні лексичних запозичень присвячено чимало наукових публікацій. У буковинському говорі їх вивчали З. Савченко [14; 15], І. Яцюк [17], О. Огуй [12]; у бойківському – М. Онишкевич [13]; закарпатському – О. Гвоздяк, Г. Меліка [2-4], О. Майор [20]; гуцульському – Х. Вільперт [1] та інші дослідники. Є також роботи, у яких зібрано і проаналізовано німецькі запозичення у межах одного населеного пункту, наприклад публікація Д. Костюка [8], а також праці, що охоплюють південно-західне наріччя – М. Кочерган [10], В. Лопушанський і Т. Пиц [11]. Однак, незважаючи на досягнуті здобутки на поприщі німецько-українських мовних контактів актуальними для дослідження лишаються багато аспектів процесу і результату запозичення іншомовних лексичних компонентів, зокрема шляхи їхнього поширення в українські діалекти, асиміляція та варіантність запозичених іншомовних елементів, опис і дослідження німецького лексичного компонента у фразеологізмах.

Найбільшу увагу дослідників привернуло питання посередництва польської мови у поширенні німецького лексичного компонента в українську мову. Свого часу Д. Шелудько навіть стверджував, що майже всі німецькі слова, за декількома винятками, поширилися в українській мові через польську [16]. За це його справедливо розкритикували не лише наступні дослідники а й редактори збірника, у якому вчений опублікував свою наукову розвідку. Сучасна дослідниця Ю. Бестерс-Дільгер у результаті співставлення та аналізу словників польської і української мов С. Лінде (2-е вид., 1854–1860), Я. Карловича (1900–1935), Б. Грінченка (1907–1909), З. Кузелі та М. Чайківського (1910) встановила, що польське посередництво можна вважати доведеним лише для більш ніж 50% німецьких запозичень [18]. Натомість для 30% слів питання посередництва польської мови є не до кінця з'ясованим і відтак спірним, 2.7% припадає на безпосередні запозичення з німецької мови. Про шлях поширення решти німецьких запозичених слів в українську мову дослідниця не згадує нічого. Наголошено, що Ю. Бестерс-Дільгер досліджувала лише запозичення, що мають еквіваленти в обох мовах. Натомість питання визначення більш-менш точної частки польського мовного посередництва, а також інших мов та безпосереднього запозичення з німецької мови для усього пласту запозиченого українською мовою та її діалектами німецьких слів, ще чекає на свого дослідника. Однак, зважаючи на тривале перебування українських земель у складі Польщі, частка німецьких слів, що поширилися в українській мові за посередництвом польської мови, залишається найбільш наповненою (крім Закарпаття та Буковини).

Отже, за польським посередництвом в українські говірки проникли такі слова: *бинда* “стрічка, бинда” < п. binda < нім. Binde, *вінчувати* < п. winszować < рнвн. wünschen, *гадра* “шушваль, повія” < п. діал. hadra < нім. Hader, *гвалт* < п. gwałt < нвн. Gewalt, *золя* “підметка” < п. zola < нім. Sohle, *зуна* < п. zupa < Suppe < фр. soupe, *кафар* “ступір, яким у ступах б'ють сукно” < п. kafar < нім. Keffer, *кльоц* “колода” < п. kloc < нім. Klotze, *кнайта* < п. кпайра < нвн. Kneipe, *лайбик* “1) давній сирак; 2) рід довгої вовняної жилетки” < п. lajbik < нім. Leibchen, *латри* < п. łat(e)r < свн. lähter, *ляда* “прилавок” < п. lade < нім. Lade, *обчас* “каблук” < п. obcas < нім. Absatz, *орчик* “орчик” < п. orczyk < нім. Ortscheid, *офіра* < п. ofiara < свн. offer, *пампух* < п. rampuch < нвн. Pfannkuchen, *раф* “шина, обруч на ободі колеса” < п. raf < нім. Reif, *ролька* “котушка” < п. rolka < нім. Rolle, *трафити* < п. trafić, trafiac < нвн. treffen, *филюнок* “рубка лісу” < п. filunek < нім. Fällung, *цаль* “1) міра довжини, дюйм; 2) міра товщини дошок (1.6 см.)” < п. cal < нім. Zoll, *цафатусі* (п. cofać się < бавар. zaufen), *цугли* (п. cugle < нвн. Zügel), *шватер* (п. szwagier < нвн. Schwager), *шлюфка* (п. szlufa < свн. sloufe), *шлякувати* “проклінати” < п. діал. szlakować < нім. Schlag, *штихлір* “комора, амбар” < п. szpichlerz < нім. Speicher, *шпіц* (п. szpic < нвн. Spitz) та багато інших.

Безпосередні запозичення з німецької мови виявлено передовсім у військовій сфері, адже населення Західної України відбувало військову повинність в австрійській армії. Час проникнення безпосередніх германізмів на український ґрунт – кінець XVIII – початок XX століть. Сюди належать такі слова: *абрихтурка* “військове навчання” < нім. Abrichtung, *брóцак* “наплічник” < нім. Brotsack “мішок на хліб”, *вафенрок* “мундир” < нім. Waffengock, *гантак* “струнко!” < нім. Habt Acht!, *гвер* “гвинтівка, кріс” < нім. Gewehr, *глід* “ряд, шеренга” < нім. Glied, *дикуватися* “ховатися” < sich decken, *ібунк* “військові вправи” < нім. Übung, *касарня* “казарма” < нім.

Kaserne, *кольба* "приклад" < нім. Kolbe, *машінгвер* "кулемет" < нім. Maschinengewehr, *мельдунок* "донесення, повідомлення, рапорт" < нім. Meldung, *обершт* "полковник" < нім. Oberst, *п'юцер* "денщик" < нім. Putzer, *райтки* "галифе" < нім. Reithosen, *фрайтер* "ефрейтор" < нім. Gefreiter, *шанець* і *шанц* "окоп" < нім. Schanze, *шпорна* "шпори, остроги" < нім. Spog(e)n та інші. До безпосередніх запозичень з німецької мови в галузі побутової лексики М. Онишкевич і Б. Кобилянський зараховують також: *вухналь* "цвях, яким прибивають підкову до кінського копита" < нім. Hufnagel, *гайстер* "лелека" < нім. Heister "сорока", *гобель* "рубанок" < нім. Nobel, *гонти* "покрівельний матеріал у вигляді дощочок" < бавар. gont < лат. cant(h)ērius, *лантух* "великий мішок із грубої тканини" < нім. Leintuch "полотно", *латер/лотир* "негідник, розбійник" < нім. Lotter "ледар", *люфник* "дачник", *люфт* "повітря, зольник, душник" < нім. Luft – повітря), *майстер* < свн. meister < лат. magister, *марга* "рогата худоба" < нім. Mähre, *ритєрний* "справедливий" < нім. Ritter "лицар", *ташка* "сумка, торба" < нім. Tasche, *шарварок* "безплатна громадська робота під час ремонту доріг, мостів" < нім. Scharwerk "панщина", *угаблювати* "заощадити, припасти" (нім. gabeln "працювати вилами"), *ярмарок* < нім. Jahrmarkt та ін. [13, с. 43; 7, с. 32].

Німецькі лексичні елементи проникають в українські говори Закарпаття та Буковини з Баварії починаючи з XVII ст., а з Швабії через Чехію, Словаччину й Угорщину – у XVIII ст. з [5]. Угорське, чеське, словацьке, посередництво у запозиченні німецької лексики характерне передусім для закарпатських говірок. На думку О. Гвоздяк та О. Майор, більшість німецьких запозичень потрапило у закарпатський говір опосередковано, як правило, через угорську мову: *балта* "сокира" < нім. Veil < угор. balta, *герінг* "оселедець" < угор. hering < нім. Hering, *гертिका* "лихорадка" < нім. Hektik < угор. hektika, *гокерлик* < угор. hakerli < нвн. Hocker, *госундраги* "підтяжки" < угор. hozentragen < нім. Hosenträger, *гріз* "манна крупа" < угор. gríz < нім. Grieß, *кнедлики* "кнедли" < угор. knedli, < нім. Knödel, *коргаз* < угор. korház < нвн. Kurhaus, *крумпли* "картопля" < угор. krumpli < нім. Grundbeeren), *лайблик* "безрукавка" < угор. lajbli < нвн. Leibhemd, *мандула* "гланди" < угор. mandula < нім. Mandel, *параді(у)чки* "помідори" < угор. paradicsom < нім. Paradiesapfel, *піпа* < угор. pipa < нвн. Pfeife < лат. pīpāe, *призлі* "паніровочні сухарі" < угор. prészli < нім. Brösel, *танір* "тарілка" < угор. tanyer < нім. Teller, *ташка* < угор. taska < нвн. Tasche, *троугер* "носильщик" < угор. tróger < нім. Träger, *фанки* "пончик" < угор. fank < нім. Pfannkuchen, *фланцовати* "прогулюватися" < угор. flancólni < нім. flanieren, *цангли* "кліщі" < угор. cangli < нім. Zange, *шовгор* "дівер" < угор. sougor < нім. Schwager, *шовдарь* "шинка" < угор. soudar < нім. Schinken, *шпайз* "комора" < угор. spájz < нім. Speisekammer, *штрімфлі* < угор. strimfli < нвн. Strümpfe тощо [2, с. 364; 20, с. 62]. Друга частина німецьких запозичень проникла в українські говірки Закарпаття через чеську та словацьку мови: *гоблик* < словц. hoblovat < ч. hoblovat < нвн. Nobel, *ди(і)ля* "підлога" < словц. dyla < нім. Diele, *дротар* "дротар" < словц. < drotar нім. Draht, *дяковати* < словц. dakovat < свн. dans, *нудлі, нудлики* "макарони" < ч. nudle < нім. Nudeln, *райбати* < словц. rajbac < нвн. reiben, *рафи* "шина" < словц. raf < нім. Reifen, *пура* < словц. gura < нвн. Rohr, *шалка* < словц. salek < нвн. Schale, *шваблик* "сірники" < словц. švablik < нім. Schwefelhölzer, *шингли* < ч. šyngli < нвн. Schindel) тощо [2, с. 364; 20, с. 62]. Приклади словацького мовного посередництва М. Онишкевич знаходить також у бойківському говорі, до яких він не знаходить польських відповідників: *льондина* "довга жердка" < словц. longo < нім. Langwege, *масля* "галстук" < словц. mašla < нім. Masche(1), *планкач* (пленкач) "широка сокира для тесання колод" < словц. planka "колода" < нім. Planke "дошка" [13, с. 43].

Можна помітити, що варіанти одного слова можуть бути поширені в українську мову за допомогою різних мов-посередників. Наприклад *лайблик* "безрукавка" (закарп.) < угор. lajbli < нвн. Leibhemd, але *лайбик* "жилетка" (бойк., лемк.), "різновид сіряка; рід довгої вовняної жилетки; куртка з домашнього сукна" (бойк.), "короткий жакет" (надд.), "суконний або в'язаний з вовни верхній одяг без рукавів; короткий одяг з рукавами" (гуц.), "кептар, безрукавка на овечому хутрі; ватна безрукавка" (бук.), "жіноча блузка; корсетик" (лемк.) також "безрукавка" (закарп.) < п. lajbik < нім. Leibchen "ліф, корсаж, корсет", що з нім. Leib "тіло, талія; ліф, корсет". Також *кнедлики* "вид галушок з муки та домішкою тертої або вареної картоплі" (закарп., гуц.) < угор. knedli, але *кнідлі* (бук., гуц.), *кнігли* (гуц.) "те саме" < п. knydel < півд.-нім., австр. Knödel "кльоцка, фрикаделька". Чи також *гріз* "манна крупа" (закарп.) < угор. gríz, але *грісік, грісік* (надд.), *грісик* (бук.) "те саме" < п. grysik < нім. Grieß "зернисте мелене почищене збіжжя для страв; манна крупа". Зауважимо також, що п. gryus використовується лише у значенні "зерно грубого помолу; дрібна крупа". Також М. Кочерган вважає, що на румунське посередництво вказує зміна *ai* на *oi* у слові *лоїтра* "віз з драбинами" (румунське *loitra* > німецьке *Leiter*) [21, с. 22]. Але, на думку Е. Бернекера, *лоїтра* безпосередньо зіставляється з німецьким діалектним *loitr* [цит. за: 10, с. 22]. Однак, іншу варіантну форму цієї лексеми – *л'їтра* "драбина" (варіанти *л'їтра, р'їтра*) Й. Дзєндзелівський виводить з угор. *letra*, що з нім. *Leiter* [6, с. 78]. Цікавим є і слово *іанок*, у якому О. Горбач вбачає румунське посередництво [5, с. 3], а Д. В. Костюк – польське і т. д. [9, с. 132]. Зважаючи на те, що для різних українських земель характерними є відмінні шляхи поширення німецьких лексем, подальший аналіз шляхів запозичення німецькомовної лексики в українські діалекти лишається перспективним напрямком дослідження німецько-українських мовних контактів. Зокрема це стосується виявлення слів-паралелей (чи варіантів одного слова) запозичених українськими говорами з німецької мови і пошук їхніх відповідників у мовах-посередниках.

Окремою проблемою у дослідженні німецько-українських мовних взаємин є питання дослідження різноманітної адаптації німецьких слів в українських говорах, що потребує відмови від механістичного підходу у визначенні фонетичних, морфологічних і семантичних змін. Тобто, неправильним підходом до вивчення фонетичної і морфологічної асиміляції запозичень є віднесення усіх відмінностей між літературною формою лексичного еквівалента мови-джерела і його відповідника у мові-реципієнті на рахунок адаптації в останній мові без врахування діалектних форм поширення тих самих слів і їхніх варіантів у мові-джерелі, історії її розвитку, а також розвитку можливої мови-посередника. Тому варто дослідити варіантність поширених німецькомовних лексем, що може свідчити не лише про поширення запозичень за допомогою різних мов-

посередників, але й про запозичення варіантів одного слова з паралельних форм одного чи різних періодів розвитку німецької мови, а також різних німецьких діалектів. Наприклад, варіанти до бойк. і надд. *цввак* “цвях” подибуємо у баварській формі *zwack*, гуц. *цввек* “те саме”, бойківське, надд. *цввек* (те саме) – у свн. *zwec* “те саме”, лемк., гуц. *цввик*, *цввик* (те саме) – у свн. *zwic* (те саме); вол. *стуриувате* “обробляти куванням в торець залізний стрижень з метою потовщення його”, бук. і гуц. *сторцувати* “ставити сторч” знаходимо у середньовишньонімецькому періоді – *storzen*, *sturzen*; основою для бойк. *фляца* “пляшка” та гуц. *флеша* (те саме) слугували паралельні форми свн. *flasche* і *vlesche* (те саме); бойк. *гальярь* і надд. *гэл'ур* “грошова одиниця, монета” мають окремі відповідники – свн. *haller*, *heller* “дрібна монета з міді або срібла”. А для надд. *гальма* “ланцюг у возі, за допомогою якого гальмують” вихідною німецькою формою виступає двн. **hamal* “путо для тварин”, тоді як для надд. *гамулець* “ланцюг у возі, за допомогою якого гальмують” і бук. *гамулиця* “вездечка” – нвн. *Hemtholz*. Інший приклад: бук. *ламер/ламур* “одиниця ємкості дров, каменю від 2 до 8 м³” та бойк. *лата* “12 куб. м дров” виводяться з свн. *lähter* “сажень (міра довжини і міра дров)”, нвн. *Lachter* “те саме”, однак надд. *кл'афтир* – “сажень дробленого каменю” – походить вже з свн. *kläfter* чи нвн. *Kläfter* “те саме”, про що свідчить наявність початкового приголосного *k*, відсутнього у свн. *lähter*. Варто звернути увагу і на той факт, що деякі одні і ті ж слова запозичувались українськими говорами декілька разів, але з різним значенням. Наприклад, це стосується лексеми *кольба*, що в бойківському та гуцульському говорах має значення “загнута частина палиці”, у першому також “палиця із загнутим верхнім кінцем”, що виводиться з свн. *kolbe* – колба; дрюк, ломака; булава. Інше значення “приклад гвинтівки”, поширене майже в усіх південно-західних українських говорах, утворене радше вже від нвн. *Kolben* “те саме”. Відповідно до цього необхідним є розмежування змін у системах консонантизму і вокалізму, яким піддаються вихідні форми слів у мові-джерелі, можливій мові-посередниці та мові-реципієнті і вже на тій основі вивчати різнопланову адаптацію німецьких запозичень в українській мові та її говорах розрізняючи між запозиченими мовними явищами разом з лексемами та тими, що були набутими у польській чи вже в українській мові.

В українських говірках побутує також чимало фразеологізмів і сталих виразів, що мають німецький компонент і заслуговують окремого дослідження і систематизації, наприклад: *летіцта година* (гуц.) “остання година”, *летцте цілуваніє* “останнє цілування” < *letzt* “останній”; *вінглевий дах* (закарп.), *вінкл'овий дах* (закарп.) “дах будинку” < нім. *Winkeldach* “дах із схилом 45°”; *рафові гралі* (надд.) “вила з тупими кінцями кульками, якими насипають картоплю” < нім. свн. *gralle* “вила” + свн. *geif* “кільце”; *піти у латри* (бойк., бук.) “1. Піти в ліс рубати й різати дрова (бойк.); 2. Піти на заробітки (бук.); *рубати латри* (бойк.) “заготовляти дрова”, *скласти у латир* (гуц.) “скласти на купу” < свн. *lähter* “сажень (міра довжини і міра дров)”; *пустити на люфт* (гуц.), *пустити у люфт* (гуц.) “підірвати (напр. міст)” < *Luft* “повітря; проміжок; люфт”; *давати шпрайцу* (гуц.) “дуже лаяти когось”, *дати шпрайса* (надд.) “допекти, залити сала за шкуру” < нім. *Spreize* “підпора”; *іхати на стрихулю* (бойк.) “сунути по землі” < нім. *Streichholz* “дощечка для вирівнювання сипких матеріалів”, *блாவатний склеп* (надд.) “крамниця з мануфактурою” < нім. *blau* “синій”, *набор брати* (н.) “купувати в борг” < нім. *auf Borg kaufen*, *грэйцара ни варт* (гуц.) “не має жодної вартості”, *пхати свої ні'ет грэйцирив* (гуц.) “втручатися не в свої справи” < нім. *Kreuzer* “крейцер (срібна монета 13–19 ст. поширена у Південній Німеччині, Австрії і Швейцарії)”, *піти у шварц* (гуц.) “нелегально перейти кордон” < нім. *schwarzgehen*, *блэхмана пускати* (надд.) “обманювати” < свн. *blachmâl* “прикраса з чорної емалі”, *мати рацию* (бойк.) “мати рацію”, *не мати рихту* (бойк.) “не мати рації”, *як тобі не рихт* (бойк.) “як тобі не подобається”, *виходити комусь на рихт* (бойк.) “подобатись” < нім. *gecht haben* “бути правим”, *дати цурік* (гуц.) “повернути, віддати” < нім. *zurückgeben*; *шляк би тя трафив!* (бойк., н.), *шляк би то вітрафиу!* (надд.), *шляк би тя натяг!* (бойк.), *шляк би тя унік!* (бойк.) “(фразеологізми, що виражають прокляття) чорти б тебе взяли!” < нім. *Schlag* “апоплектичний удар”, *der Schlag soll dich treffen!* (прокляття); *робити зицірку* (бойк.) “1. Муштрувати; 2. Давати прочухана < нім. *exerzieren* < лат. *exercere* “займати, давати роботу; вправляти, виконувати”; *тєнгий як куфєрок* (надд.) “повний, дебелий (про людину)” < нім. *Kuffer(t)* (16 ст.) “ящик, скриня” < лат. *sophinus* “плетений кошик з вербових гілочок”; *тримати сєрвус* (надд.) “бути в товариських стосунках” < півд.-нім., австр. *servus!* “Привіт! Вітаю! Бувай!” < лат. *servus* “слуга, раб”; *на тандікі* (надд.) “(купити) на базарі” < *Tand* “дрібничка”, *Tändelmarkt* “товкучка” < лат. *tantum* “така кількість, стільки”.

Підводячи підсумки можна констатувати, що вивчення німецьких запозичень в українських діалектах зводиться в основному до південно-західного наріччя. Звичайно, зважаючи на панування Австро-Угорської монархії на західноукраїнських землях, німецьких запозичень тут значно більше, однак необхідно виявити та дослідити німецький пласт запозичених слів в інших групах українських говорів. Також брак вичерпного алфавітного реєстра (словника) слів запозичених з німецької мови (загального чи для кожного діалекту зокрема) із даними щодо можливих мов-посередників і їхніх відповідників. Важливим завданням повинно також бути укладення атласу німецьких запозичень на основі діалектних словників українських говорів з даними щодо взаємодії з іншими запозиченими словами та українськими еквівалентами. Окремого дослідження заслуговують німецькі запозичення фахового (лісосплав, ковальство, шевство та інші) спрямування.

Список скорочень:

бавар. – баварське
бойк. – бойківське
бук. – буковинське
вол. – волинське
гуц. – гуцульське
двн. – давньовишньонімецьке

закарп. – закарпатське
лат. – латинське
лемк. – лемківське
лемк. – лемківське
надд. – наддністрянське
нвн. – нововерхньонімецьке
нім. – німецьке

п. – польське
слвц. – словацьке
угор. – угорське
фр. – французьке
ч. – чеське
швейц. – швейцарське

Література:

1. Вільперт Х. Німецькі запозичення в гуцульських говірках // Мова в часі та просторі. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, 2003. – С. 282-290.
2. Гвоздяк О. М. Німецькі лексичні запозичення в українських закарпатських говірках // *Studia Linguistica*. – К., 2011. – Вип. 5. – Ч. 1. – С. 362-68.
3. Гвоздяк О. Запозичення з німецьким етимомом у структурі українських говірок Закарпаття // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – Ужгород, 2008. – Вип. 12. – С. 116-118.
4. Гвоздяк О. Інтеграція побутової лексики в українсько-німецько-угорських міжговіркових контактах (Мукачівщина) // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – Ужгород, 2009. – Вип. 13. – С. 42-44.
5. Гвоздяк О. М., Меліка Г. І. Запозичення лексики німецького походження в українській говірці Ужгородщини // Проблеми романо-германської філології. – Ужгород : Ужгородський державний університет, 1998. – С. 33-38.
6. Горбач О. Німецькі позичені слова в українській мові: Текст доповіді. Окремий відбиток, 1995. – К., 24 с.
7. Дзензелівський Й. О. Млинарська лексика українських говірок Закарпатської області // Діалектологічний бюлетень / Інститут Мовознавства АН УРСР /. – Вип. 8. – 1961. – С. 72-93.
8. Кобилянський Б. В. До вивчення германізмів і полонізмів в українській мові // Мовознавство, 1976. – № 6. – С. 31-35.
9. Костюк Д. В. Германізми в діалектній лексиці української мови (на матеріалі села Чернятин Городенківського району Івано-Франківської області) // Іноземна філологія, 1971. – Вип. 23. – С. 65-68.
10. Костюк Д. В. Польська мова – посередник германізмів в українській мові у XVII ст. // Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами: Тези доп. / Ужгор. ун-т. АН УРСР. Інститут мовознавства / Відп. ред. Й. О. Дзензелівський – Ужгород, 1982. – С. 131-132.
11. Кочерган М. П. Німецькі лексичні запозичення в південно-західних говорах української мови // Мовознавство, 1997. – № 1. – С. 19-24.
12. Лопушанський В. М., Пиц Т. Б. Німецькомовні лексичні запозичення у південно-західних говорах України. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Дрогобич : Посвіт, 2011. – 122 с.
13. Огуй О. Міжмовна інтерференція на Буковині початку XX ст. // Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців. Мовознавство: Збірник наукових статей. – Чернівці : Рута, 2003. – С. 209-214.
14. Онишкевич М. Й. Германізми в бойківському діалекті // Іноземна філологія, 1970. – Вип. 21. – С. 38-45.
15. Савченко З. Н. К вопросу о звуковых изменениях немецких заимствований в буковинских говорах // ЧГУ Научный ежегодник за 1957 год. – Черновцы, 1958. – С. 270-272.
16. Савченко З. Н. Немецкие лексические заимствования в украинских говорах на Буковине // Научный ежегодник Черновицкого ун-та. – Черновцы, 1957. – Вып. 2. – С. 314-318. – Т. 1.
17. Шелудько Д. Німецькі елементи в українській мові // Збірник комісії для дослідження історії української мови. – К., 1931. – С. 1-60. – Т.1.
18. Яцюк І. Я. Прояви лексичної інтерференції при контактуванні німецької й української мов на Північній Буковині за часів Австро-Угорської імперії // Українська мова на Буковині. – Чернівці, 1994. – С. 52-54.
19. Besters-Dilger J. Deutsche lexikalische Entlehnungen im Ukrainischen: zur Frage der polnischen Vermittlung und heutigen Aktualität // *Crossroads of Cultures: Central Europe*. – Brno, 2002. – S. 25-51.
20. Major O. Germanische Interferenzen in den ukrainischen Mundarten. Studien zu deutsch-ukrainischen Beziehungen. – München : Ukrainische Freie Universität, 1999. – Bd. 3. – S. 59-67.